

Aug. 2015

SCHEMKEL

Of: “Als je niets meer te verliezen hebt, kan je je ook erg vrij voelen”.

De zevende engel

is anders

hij heet zelfs anders

Schemkel

geen Gabriël

de gouden engel

steunpilaar der troon

en baldakijn

geen Raphaël

opperzangmeester der koren

ook geen

Asraël

leider van de planeten

meetkundige der oneindigheid

volleerd kenner der theoretische fysica

Schemkel

is zwart en nerveus

meer dan eens veroordeeld

voor zondarens mokkel

tussen afgrond

en hemel klinkt

zijn eeuwige stampvoeten

hij geeft niets om zijn waardigheid

en men laat hem alleen in de engelenshare

met het oog op het getal zeven

maar hij is niet zoals de anderen

geen veldheer

Michaël

gekleed in schubben en vederpluimen

geen Asraphaël

werelddecorateur

beschermheer der welige gewassen

met vleugels die ruisen als twee eiken

en helemaal geen

Dedraël

*apologeet en kabbalist
Schemkel Schemkel
- mopperen de engelen
waarom ben jij zo onvolmaakt
byzantijnse schilders
die de zeven engelen schilderen
schilderen Schemkel
net als de anderen
ze denken namelijk
dat ze schuldig zijn aan godslastering
als ze hem zouden schilderen
zoals hij is
zwart nerveus
en met een oud aftands aureooltje
Zbigniew Herbert*

Veroordeeld, zwart, nerveus, en met een oud aftands aureooltje. Hij valt totaal uit de toon, zelfs uit zijn eigen toon. Hij heeft platvoeten en sjouwt dus ongegeneerd door de porseleinkast van de Goddelijke wereld-van-verwachtingen. Hij geeft niets om zijn engelachtige waardigheid. Maar hij is wel degene, die – tegen alle Goddelijke rechtvaardigheid en veroordeling in – zondaren van de hel naar de hemel smokkelt. Schemkel. Wij zouden hem “Sjlemiel” noemen.

Maar misschien bedoelde Meister Eckhart o.p. Rond 1315 ook wel zoiets, toen hij in een preek durfde zeggen: “*Ik bid God iedere dag mij van God te verlossen*”. Van welke God? Van welk Godsbeeld? Ik vermoed: onder andere het beeld van God als een voor ons redelijk te verantwoorden wezen: rechtvaardig; hoog verheven; de totale goedheid; lichtend van schoonheid, zoals de stralende zon; de bron van alle goedheid, diep in ons, enz.

Want in een andere preek zei Meister Eckhart o.p. eens: “*Wie niet in al mijn preken het woord Barmhartigheid hoort, heeft er niets van begrepen*”. Onredelijke barmhartigheid? Onverantwoordelijke barmhartigheid? Barmhartigheid tegen al ons aanvoelen in? Barmhartigheid, die met platvoeten door de porseleinkast van het denken over God heen dendert?

Wie weet? Wie weet, of God soms ook Sjemkel: “Sjlemiel” heet? Want wat bedoelen wij ook alweer met het woord “Genade”? Dat betekent toch

oorspronkelijk: "Om niet verkregen vrijspraak, absoluut niet verdiend en dus in zich onverantwoordelijk en onredelijk". Maar in de kerk hebben wij er een soort pakketjes van Goddelijke welwillendheid van gemaakt, die je dus zelfs kunt ophalen. Wij noemen de sacramenten immers "Genademiddelen".

Schemkel maakt waar, wat Paulus schreef in zijn eerste brief aan de Korintiërs (9, 22) "*Voor de zwakken ben ik zwak geworden om de zwakken te winnen. Alles ben ik voor allen, om er tot elke prijs enkelen te winnen*". Heel mooi gezegd van Paulus, daar niet van, maar dat meende hij natuurlijk niet letterlijk! O, neen, waarom niet? Omdat het niet past in ons beeld-van-heiligheid? Maar maakt precies dat ongepast-zijn er niet een kern van uit?

Het is een feit; de kerk in Nederland is in diep verval. Maar dat wil ook zeggen: Ik, als Nederlandse gelovige, bevind mij in diep verval. Ik sta evenzeer met lege handen en vervlogen en zelfs kapot geslagen Licht. Ook mijn hoofd wordt gedekt door een "*Oud aftands aureooltje*". Ook ik ben een sjlemiel, die blijkbaar met platvoeten door Gods porseleinkast wandelde.

Erik Borgman schreef (Augustus 2015): "*Wat ik eerder gezegd en geschreven had, bleek minder bruikbaar dan ik had gehoopt. Het meeste was wel redelijk verstandig, maar dat was ook een probleem. Het verdisconteerde te weinig wat voor mij beslissend is, maar waarvan ik vind dat het meestal ontbreekt in wat er over de toekomst van de kerk in Nederland gezegd wordt. Dat is allemaal te beleidsmatig, te afstandelijk, te veel alsof het niet van ons is, of wij niet zelf op het spel staan. Maar deze houding had ik mij ook zelf eigen gemaakt! Van deze houding moest ik eerst af, anders werd het niets met Waar blijft de kerk? Het ging niet om een klusje! Het ging uiteindelijk over mij. Ook het bekende adagium 'wij zijn de kerk' blijft waar als de kerk aan het instorten is. Wij zijn, ik ben aan het vallen, er wordt iets van ons, van mij afgebroken. Dat is niet alleen objectief zo, deze situatie moet ik mij – moeten wij ons, denk ik – toe-eigenen.*

Wat blijft er over, als er niets anders overblijft dan lege handen? Niets anders dan Ruime Leegte of Lege Ruimte? Niets anders overblijft dan

niets?

Ook moreel zijn wij besmeurd geraakt. Met of zonder al onze goede bedoelingen zijn wij overstroomd met berichten over schandalen in de kerk en over doofpot-procedures. En het is onwaar en onwaarachtig als wij ons hierin menen te kunnen redden met: “Dat hebben anderen gedaan. Ik mag mijn handen in onschuld wassen”. Want dan zou het goed zijn om de wolken van zelf-tevredenheid toch eens wat opzij te schuiven en iets verder te kijken, dan onze morele neus lang is. Er was eens iemand, die zei: ”*Wie zonder zonde is, mag de eerste steen werpen*”. Maar daar bedoelde Jezus toch alleen maar die schijnheilige omstanders mee, op dat plein?! O, ja, is dat zo?

Wij zingen het vaak bij het kerkelijk afscheid van een overledene: “Blijf mij nabij”. Maar is het niet van toepassing op mij, op onszelf en op de kerk, hier en nu?

Blijf mij nabij, wanneer het duister daalt.

De nacht valt in, waarin geen licht meer straalt.

Andere helpers, Heer, ontvallen mij.

Der hulpelozen hulp, wees mij nabij.

Wees bij mij, nu de dag ten einde spoedt.

Alles verdoft, wat glans bezat en gloed.

Alles vervalt in 't wisselend getij,

maar Gij, die eeuwig zijt, blijf mij nabij”.

Ik sta hier dus met lege handen. Nu zijn er twee wegen mogelijk: opgeven, of overgeven. En het kon wel eens zo zijn, dat beide wegen niet eens zo ver uit elkaar liggen.

Opgeven:

Ik herinner mij, dat in de jaren zeventig goedwillende leerlingen van de hogere klassen van het VWO mij zeiden: “Pater Leo, het zegt me allemaal niks meer!” Ik waarschuwde mijn collega's en de ouders voor deze – in mijn ogen gevaarlijke – ontwikkeling. Maar hun antwoord was meestal: “Ach, dat gaat wel over, als zij volwassen zijn”. Nou, het ging dus NIET over! Er kwam een kolossale golf van kerkverlating op gang, want “het zegt me allemaal niks meer”. Ik ben mij er goed van bewust, dat dit niet de

enige reden van de kerkverlating is, maar het is wellicht wel de minst erkende.

Overgeven:

Tegelijkertijd zie ik een groeiende belangstelling voor bepaalde vormen van mediteren, die alle het karakter hebben van uitademen, van “loslaten”, van “overgave”. En dan bij het inademen als het ware “nieuw leven” ontvangen. Allerlei vormen voor stilte en objectloze meditatie zelfs.

In de officiële Rooms-katholieke kerk is hiervoor weinig belangstelling. (En daarmee mist deze kerk wellicht de aansluiting met het moderne religieuze aanvoelen. Lijkt me bijna dodelijk.)

Het “staan met open, lege handen” vraagt in het gebaar zelf een gevuld worden met Ruimte, met onverdiende en niet te hanteren barmhartigheid. Even totaal als de machteloze overgave totaal is.

Dan is de grote crisis in de kerk ook een prachtige manier om God terug te vinden. Maar nu God buiten de gouden kooi van de kerk; een God, die een en al barmhartigheid en mededogen is, onredelijk, onverantwoord, zonder waarom? Zonder waarom niet? Onvoorwaardelijk barmhartig zelfs voor sjlemielen zoals ik; zelfs voor fervente atheïsten en notoire misdadigers. Een God, die – om de apostel Paulus te parafraseren – atheïst wordt met de atheïsten en misdadiger met de misdadigers (De veroordeling tot de kruisdood) om er tenminste enkelen te redden.

God als “Schemkel”, als sjlemiel. *“Zwart en nerveus, meermalen veroordeeld voor zondarensmokkel, met een oud aftands aureooltje”*. Een God, die met platvoeten door de porseleinkast sjouwt van wat de weldenkende mensen allemaal van God verwachten. En juist daarom voor mij een God, te mooi om niet waar te zijn.

Augustus 2015.

Leo Raph. A. de Jong o.p.